

СТ А Н О В И Щ Е

за научните трудове на **доц. дфн Маргарита Захариева Младенова**, единствен кандидат в конкурса за професор по 2.1. Филология (Славянски езици – чешки език), обявен от СУ „Св. Климент Охридски“ в ДВ, бр.44/29.05.2018 г.

Целият професионален творчески път на доц. дфн М. Младенова (40 години трудов стаж по специалността) преминава в Катедрата по славянско езикознание, където понастоящем чете лекции по историческа граматика на чешкия език, прагматика на чешкия език и води магистърски курс „Славянска древност“ за всички студенти слависти. Както учебната натовареност, така и библиографията от публикации, изобретения и други приложни разработки, съдържаща над 150 позиции, напълно отговарят на изискванията в конкурса за професор. По-голямата част от публикациите (дисертация за присъждане на научната степен „доктор на филологическите науки“, 4 учебници и учебни помагала, над 70 статии, доклади, научни съобщения, хроники и рецензии) са след получаването на научното звание „доцент“.

Въпреки че добре познавам професионалното израстване на М. Младенова от докторант до колега в Катедрата по славянско езикознание, бях изненадана от богатството и разнообразието от теми в нейното научно творчество и от изключителната ѝ активност в дейности на Катедрата като проучване и дигитализация на архив „Проф. Цветана Романска“, на архива от дипломни работи на студентите слависти и в проекти на Европейската комисия (№ 48, 50, 66, 75 от Списъка на публикациите). Доц. М.Младенова е съставител и редактор на почти всички издания на трудовете от международните славистични четения, организирани от Катедрата по славянско езикознание (т. VIII от Списъка на публикациите). Специално отбелязвам научното ръководство на десетки дипломни работи, което не се отчита, но е свързано с много усилия и време, което преподавателят отделя за научна работа със студентите. М. Младенова е любим и уважаван преподавател, с когото студентите споделят интересите си в областта на историята и на съвременното състояние на славянските езици. Богатият опит от преподаването на чешки език и на историческата и описателната граматика на чешкия език са в основата на учебника „Чешка граматика (с упражнения). С. 2004 и на очерка „Чешки език“ в *История на славянските езици. С.2000*. Историческият очерк е предназначен за широк кръг студенти от славянска и българска филология, проследява фонетичните и граматичните промени на чешкия език, формирането на книжовния език, включва илюстрации с фрагменти от писмени паметници и избор на теми за семинарни занятия по историческа граматика. Описателната граматика е високо оценена в рецензиите на наши и чужди бохемисти.

Един проект „Езикът в туризма“, в който участва Катедрата, разработва лексикално ориентиран модел за изучаване на славянските езици. М.Младенова е автор на *Ръководство за обучение и самообучение по чешки език* (№ 3: 191 с.) и съавтор в *Многоезичен учебен речник за целите на туризма. С. 2008*. Участието в колектива на *Чешко-българския речник*, който излезе през 2000 г., е не само школа по лексикография и запознаване с всички двуезични чешко-български речници от 1920 г. досега, но поражда специален интерес към лексикологията, прагматиката и теорията и практиката на превода (№36, 89). М. Младенова е автор на 19 преводи на художествена и научна литература, сред които е съчинението на Ян Амос Коменски „Лабиринтът на света и раят на сърцето“. Отражението на собствената преводаческа практика върху отделни езикови употреби (№44) и на проблемите на превода на ренесансов текст (№62) са част от по-общата тема за езиковата динамика и глобализация.

Статиите, докладите на славистични конференции и симпозиуми у нас и в чужбина, рецензиите на важни славистични трудове изграждат образа на ерудиран автор на оригинални, новаторски и интересно поднесени теми и на активен участник в областта на славистиката и преди всичко на бохемистиката, която за нея е „съдба и призвание“. Вълнува я „Филологическият проект за славянска филология в началото на 21 век“ (№28, 57), историята на славистиката и единството на славянските езици (№43, 64, 36), по-обща теми от областта на културата, литературата, фолклора (№ 22, 53, 54, 38, 39, 26) и от историята на всички славянски езици (№61, 87). Самото изброяване на областите, в които работи М. Младенова и на богатата и впечатляваща научна продукция, са довод за многообразието и широтата на нейните славистични интереси.

Varietas delectat, но високата ми оценка на научното творчество на доц. М. Младенова се основава не само на многообразието, а преди всичко на задълбочените, обосновани и аргументирани изводи в историческите изследвания и в съвременните съпоставки. На първо място бих искала да отбележа Кирилометодиевската проблематика, която е естествено продължение на темата на докторската дисертация и на монографията *„Кирило-методиева георафия и езикова история или Кирил и Методий, западните славяни и какво е (о)станало после. С.1999*. В духа на традициите, установени в класическото езикознание, М. Младенова привлича не само езикови, но и исторически, археологически и архитектурни аргументи, когато обосновава своето мнение за спорни въпроси като локализацията на Велика Морава, местоположението на Методиевия диоцез или за кирило-методиевските традиции извън българските земи. В над 20 статии, някои от които са публикувани в Кирило-методиевската енциклопедия (29, 30, 31, 32, 33, 34, 35) и в няколко непубликувани доклади на конференции авторката обогатява с нови аспекти тематиката на най-ранната история на българския, чешкия и словашкия език и с нови методи в проучването на славянската древност (38, 64). С акцент върху лексикалните

особености са изследванията на паметници като Никодимовото евангелие (23) и Далимиловата хроника (17, 42). Обект на описание са семантични групи глаголи, названия и термини, свързани с християнския култ и от областта на правото. Всички периоди от историята на чешкия език – от най-ранния, през златния век, предресансовия период до съвременното състояние – са представени със сложните взаимоотношения между кирило-методиевската традиция, формирането на книжовния език и влиянието на диалектите в съвременната чешка езикова ситуация. Историческите изследвания са отворена тематика, в която авторката верифицира типологическите изводи и прилага когнитивните методи на съвременната семантика в описанието и съпоставката на лексикалните системи на славянските езици (64, 89).

По време на многогодишната работа върху *Чешко българския речник* се оформя изборът на втората важна тема за семантиката на притежанието в научното творчество на доц. М. Младенова. В докторската дисертация „*Семантика на притежателните глаголи в българския, чешкия и руския език. С. УИ “Климент Охридски”, 2018, 872 с.* се изследват лексикалните изразни средства на притежанието в три съвременни славянски езика и в още три исторически срезове, като се прилага новаторска методология, съчетаваща компонентния анализ на значението на посесивните глаголи и сравнително-историческия метод на описанието на това лексикално поле в най-ранния период на формирането му и в следващите диахронни срезове на 14 век и 17 век. Най-впечатляващото във внушителната докторска дисертация и в няколко статии с тази тематика (23, 41, 42, 61, 65) е количеството на анализирания материал, почерпан съответно от *Киевските листи*, *Супрасълския сборник*, *Далимиловата хроника*, *Троянската повест*, *Хрониката на Константин Манаси* и от грамоти на деловата древноруска писменост. Историческият срез на 17 в. е избран с оглед на завършилите фонетични и граматични промени в славянските езици и на процесите, водещи до обогатяване и диференциране на лексиката, проследени в *Тихонравовия дамаскин*, *Лабиринтът на света* и в руски жития. При избора на източниците, от които е ексцерпиран материал за съвременните употреби на глаголите от посесивното поле авторката се е ръководила от представителността и езиковото богатство на автори като Я. Хашек и М. Булгаков, но по този начин съвременното състояние обхваща един период от почти сто години, който е твърде дълъг даже за консервативна лексика като посесивната. Развитието на иновации в нея се изразява в специализация на изразни средства, като се разнообразяват значенията в микрополетата за търговски операции, за кражба, за модалност и се разширява употребата на ядрените глаголи *дать/давать, брать/взять, dát / dávat, brát / vzít* и на българските видови корелати *взема/вземам, бера/набера*. Огромният материал от употреби на над 1200 глаголи с техните лични и нелични форми е систематизиран в таблици и индекси, които улесняват достъпа до най-конкретни подробности в структурирането на полето, а именно различията в значенията на глаголите

от микрополетата и от периферията представляват най-голям интерес, напр. експресивните, художествените, фразеологизираните и прагматично обусловените значения. Привличането на всички лексикални средства за изразяване на посесивните отношения с техните исторически промени очертава събитийните схеми на семантичното поле, неговото абсолютно и разширено ядро и взаимодействието с други семантични полета като екзистенциалността, движението, локализираността и модалността. Абсолютното ядро има най-проста семантична структура, представена от семантичния примитив *имам*, *mít*, *иметь*, но в него и в глаголите от разширеното ядро се явяват най-ранни различия между трите езика. Проследяването на сходствата и различията продължава в глаголите, разположени близо и далеч от ядрото, като всяко различие е документирано хронологично, напр. в периода 14 в. – 17 в. се развива екзистенциалното значение на *имам*, а особеност на чешкия език е експанзията на употребите на *mít* още в Далимиловата хроника. В руския най-дълго се запазва *у-конструкцията* като ядро на притежанието, но се появяват и синонимни изразни средства – нови глаголи и аналитични изрази. Съвременното състояние се описва чрез прилагането на методиката на съпоставителното изследване на лексикалните системи, разработена в българската русистика. М. Младенова я обогатява чрез отчитането на дискурсни фактори, тъй като посесивното отношение между притежател и собственост зависи и от гледището на говорещия.

Сравнението и съпоставката на посесивната лексика в диахронен и синхронен план е оригинален принос както в теоретичен аспект, така и като конкретно изследване на един от най-важните фрагменти на лексикалните системи на българския, чешкия и руския език.

Със своята богата и впечатляваща научна продукция, с участието си в конференции и научноизследователски проекти доц. дфн Маргарита Младенова успешно представя българската бохемистика. Изводът ми е, че напълно заслужава да бъде избрана за професор в конкурса по 2.1. Филология (Славянски езици – чешки език). Горещо препоръчвам кандидатурата ѝ на уважаемото жури.

9.11. 2018 г.

София

проф. дфн Иванка Гугуланова